

СОЦІОЛОГІЯ

УДК 316.334.4

DOI 10.21564/2075-7190.43.187820

Глотов Борис Борисович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри права та європейської інтеграції Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Україна
e-mail: borisglotov2008@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-0383-9317

Козловець Микола Адамович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка, Україна
e-mail: Mykola.kozlovets@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-5242-912X

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Розглядається європейський досвід захисту прав національних меншин та його втілення в українському законодавстві як підставу для етнонаціонального моделювання розвитку України. Підкреслюється, що європейське право відмовляє етнічним, національним меншинам у праві на самовизначення; ефективно правове забезпечення прав національних меншин можливе лише за умови, коли їх статус надається лише громадянам держави, в якій вони проживають; специфічні права національних меншин (тобто права, відмінні від прав більшості інших громадян) – це їх права у тих сферах, де вони проявляють себе як особлива етнічна група (збереження ідентичності, традицій, мови, культурної спадщини).

Ключові слова: політична нація, національна меншина, етнічна меншина, етнонаціональна сфера, етнополітика.

Постановка проблеми. Правові засади регулювання етнонаціональною сферою визначають вплив органів державної влади на чинну етнонаціональну модель взаємодії титульного українського етносу та національних меншин. Об'єктивним чинником етнонаціонального моделювання розвитку України виступає українська політична нація, потенційна готовність якої до державно-національного самовизначення обумовлюється рівнем національної і регіональної ідентичності, дослідження яких надзвичайно затребувані в сучасній науці, яка починається з держави і визначає як вона впливає на поліетнічне суспільство.

Ступінь наукової розробки проблеми. У контексті досліджуваної теми використовувалися фундаментальні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, в яких обґрунтовується ідея етнічного ядра нації (Е. Сміт), яке становить «підґрунтя» будь-якої етнонаціональної моделі держави; визначаються такі етнонаціональні моделі: «паралельної сегментації» (Дж. Ротшільд), «кланової демократії» (О. Кучеренко, О. Лісничук), «перехрещеної сітки», що трансформується в «мозаїчну концепцію» (С. Гантінгтон), «загальносуспільної демократії» (А. Лейпхарт), «космополітична» модель демократії (Д. Хелд), «расової демократії» (П. Манчіні), а також праці П. Ван ден Берга, О. Картунова, О. Крюкова, О. Кучеренка, О. Майбороди, Ю. Римаренка, Л. Шкляра та ін. У наукових напрацюваннях А. Андреева, А. Ройса, Ю. Бромлея, М. Вебера, Г. Нодія, К. Поппера, Е. Сміта, Е. Яна та ін. проаналізовані основні етапи етнонаціонального розвитку держав.

Формулювання цілей. Мета статті – проаналізувати європейський досвід правового регулювання етнонаціональної сфери та його втілення в українському законодавстві як підставу для етнонаціонального моделювання розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Віддаючи належне теоретичному і практичному значенню досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, слід зазначити недостатній рівень розробленості проблеми як європейського, так і українського досвіду правового регулювання етнонаціональною сферою. Визначальним для ЄС постала у цьому контексті, як серія нарад з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ з 1 січня 1995 р. стала називатися Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)), щ о розпочалася 1975 р. у Гельсінкі і стала всесвітньо відомою завдяки «Заключному Гельсінському Акту» [1] від 1 серпня 1975 р. Десятий принцип цього акта констатує, що держави-учасники, на території яких існують національні меншини, будуть поважати право осіб, які належать до цих меншин.

На Віденській зустрічі НБСЄ (1989 р.) у заключному документі права національних меншин конкретизовано [2]. Так, у ст. 19 звертається увага на обов'язок «створювати умови для підтримки... ідентичності»; в ст. 31 підкреслюється рівноправність меншості з більшістю при встановленні контактів «шляхом поїздок та інших комунікативних засобів»; у ст. 45 проголошується «право на поширення інформації та обмін нею рідною мовою»; ст. 59 визначає право на піклування про свою культуру та її розвиток, а також на збереження її культурно-історичних матеріалів; ст. 69 визнає право на навчання в межах власної культури.

Особлива роль у регламентації правового статусу національних меншин належить Копенгагенській нараді НБСЄ (1990 р.) з людського виміру. У прийнятому на ній заключному документі проблемам меншин відведено окремий IV розділ (ст. 30–40). Ст. 31 констатує, що особи, які належать до національних меншин, мають право повністю і ефективно здійснювати свої права людини і основні свободи без будь-якої дискримінації і в умовах рівності перед законом [3]. Тобто правами володіє не якась абстрактна сукупність людей, а конкретні особи, які добровільно вважають себе представниками цих спільнот, і права ці не містять нічого такого, що виходило б за межі загально визнаних прав людини.

Права цих осіб охоплюють культурну, релігійну і мовну сфери. Зокрема, відповідно до ст. 32, вони мають право: 1) вільно користуватися своєю рідною мовою; 2) створювати свої власні освітні, культурні і релігійні установи, організації чи асоціації на основі добровільної фінансової та іншої допомоги, а також державної підтримки; 3) сповідувати свою релігію; 4) встановлювати та підтримувати безперешкодні контакти між собою у межах своєї країни, а також через кордони з громадянами інших держав, з якими вони мають спільне етнічне чи національне походження, культурну спадщину чи релігійні вірування; 5) поширювати інформацію, мати доступ до неї і обмінюватися інформацією рідною мовою; 6) створювати і підтримувати організації чи асоціації в межах своєї країни, брати участь у діяльності міжнародних неурядових організацій.

Вперше у в цьому документі поставлено питання про політичні права національних меншин. Так, ст. 35 констатує, що держави-учасники відмічають зусилля, здійснені з метою захисту і створення умов для заохочення етнічної, мовної і релігійної самобутності певних національних меншин шляхом створення як одного з можливих засобів для досягнення цих цілей згідно з політикою зацікавленої держави, належних місцевих чи автономних органів управління, що відповідають конкретним історичним і територіальним умовам таких меншин.

Як бачимо, держави-учасники не «заохочують» зусилля, а лише «відмічають». При цьому ст. 37 попереджає про неправомірність трактування цих положень як права здійснювати будь-які дії, що суперечать положенням укладених міжнародних зобов'язань і на що особливо треба заакцентувати – це врахування принципу територіальної цілісності держав. Кордони держав, які склалися після Другої світової війни і донині являються визначальним принципом збереження миру у Європі. Наприклад, це прямо стосується територіальної цілісності України з анексією Криму Росією у 2014 р.

З 1949 р. (з першого року свого існування) керівні органи Ради Європи розпочали відпрацьовування різноманітних аспектів, пов'язаних із захистом національних меншин. Наслідком цієї роботи стало прийняття ряду документів визначальних у цій сфері. Так, у червні 1992 р. Комітет міністрів Ради Європи прийняв «Європейську хартію регіональних мов або мов меншин» [4]. Цей документ був відкритий для підписання й приєднання держав-членів Ради Європи 5 листопада 1992 р. і набув загальної чинності 1 березня 1998 р. після приєднання до нього п'ятої країни відповідно до вимог ст. 19 Хартії. За станом на 1 вересня 1998 р. Хартію підписали 18 країн (із 40 членів РЄ), серед них Україна (Страсбург, 02.05.1996 р.), а ратифікували – всього 7 (Хорватія, Фінляндія, Угорщина, Ліхтенштейн, Голландія, Норвегія, Швейцарія). У травні 2003 р. Хартію ратифікувала Верховна Рада України.

Головна мета Хартії – культурна. Цей документ спрямований на захист і розвиток європейських регіональних мов або мов меншин, які перебувають під загрозою зникнення. Важливо звернути увагу на ряд особливих моментів, що характерні для цього міжнародного документа. По-перше, дія Хартії не поширюється на неєвропейські мови, мову мігрантів (у тому числі й європейців), окремі діалекти офіційних мов; по-друге, предметом регулювання Хартії є мова, встановлення її статусу, заходів захисту та заохочування вживання й використання мови, а не захист прав людини або людей – носіїв цієї мови; по-третє, до принципів особливостей Хартії треба зарахувати й те, що в ній не розглядаються відносини між державними мовами та регіональними мовами або мовами меншин як конкурентні або антагоністичні.

У жовтні 1993 р. у Відні була проведена конференція глав держав і урядів – членів Ради Європи. Структурно Рамкова Конвенція складається з преамбули і п'яти розділів.

Головна її мета полягає в тому, щоб забезпечити в державах-членах та інших державах, які можуть стати учасниками цього документа, ефективний захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих меншин. Зокрема, рішуче захищати національні меншини, які проживають в межах їх територій; не тільки поважати етнічну, культурну, мовну, релігійну самобутність кожної людини, яка належить до національної меншини, а й

створювати відповідні умови для виявлення, збереження та розвитку цієї самобутності; домагатись створення клімату терпимості та діалогу для того щоб культурне розмаїття стало джерелом та чинником не розколу, а збагачення кожного суспільства; розвивати не тільки співпрацю між державами, а й транскордонне співробітництво між місцевими та регіональними владами.

Розділ II (ст. 4–19) містить перелік спеціальних принципів, зокрема, які гарантують особам, що належать до національних меншин, право рівності перед законом, право на рівний правовий захист, на заборону будь-якої дискримінації на підставі належності до національної меншини.

Ст. 5 (параграфи 1–2) забезпечує гарантії особам, які належать до національних меншин, у сфері духовно-культурного розвитку та збереження їхньої ідентичності. У параграфі 1 цієї статті перераховані чотири суттєві елементи ідентичності національної меншини: релігія, мова, традиції та культурна спадщина. У параграфі 2 держави беруть на себе зобов'язання утримуватись від політики та практики асиміляції осіб, які належать до національних меншин, проти їхньої волі. У ст. 7, 8 та 9 держави-учасники Рамкової Конвенції гарантують забезпечення прав осіб, які належать до національної меншини, на такі фундаментальні свободи, як: свобода мирних зборів, свобода асоціацій, свобода виявлення поглядів і свобода думки, совісті та релігії.

Ст. 10, 11 та 14 присвячені мовній політиці. Вони мають велике значення з огляду на те, що використання рідної мови представниками національної меншини є основним засобом вияву їхньої ідентичності, збереження ними самобутності. Згідно з параграфом 1 ст. 10 за кожною особою, яка належить до національної меншини, визнається право на вільне і безперешкодне використання мови своєї меншини, приватно та публічно, в усній і письмовій формі. У ст. 14 (параграф 1) держави зобов'язуються визнати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право вивчати мову своєї меншини. Цей параграф, підкреслюється у Коментарі, не має на увазі позитивних дій, особливо фінансових, з боку держави. Параграф 2 цієї статті стосується навчання рідної мови і рідною мовою меншини.

Розділ III (ст. 20–23) дає інтерпретацію положень, пов'язаних з реалізацією Рамкової Конвенції. Ст. 20, приміром, проголошує, що будь-яка особа, приналежна до національної меншини, має поважати національне законодавство та права інших осіб, зокрема тих, які становлять більшість населення або належать до інших національних меншин.

Отже, Рамкова Конвенція в історичному контексті стала першим юридично обов'язковим багатостороннім міжнародним документом, присвяченим безпосередньо захисту національних меншин у всіх сферах суспільного життя. У змісті Конвенції відсутнє визначення терміна «національна меншина» через ті обставини, про які зазначалося і на рівні ООН. Рамкова Конвенція не

визнає колективних прав національних меншин, її положення стосуються лише захисту осіб, які належать лише до національних меншин і реалізують свої права індивідуально чи разом з іншими. Цим держави-учасниці Ради Європи підтвердили підхід, реалізований в інших міжнародних документах. І нарешті, в Рамковій Конвенції закладений принцип, згідно з яким усі її положення запроваджуються виключно через національне законодавство кожної держави та її державну політику.

Практика європейських держав свідчить про те, що встановлення форм реалізації прав іноетнічного населення у кожній з них залежить від особливостей правової системи, форми державного правління, державного та адміністративного устрою, історичних традицій тощо. Імплементация прав національних меншин відбувається у формах регіональної автономії, національно-культурної автономії, національного самоврядування, участі в роботі органів державної влади і місцевого самоврядування.

Світовий досвід показав, що за певних конкретних умов тієї чи іншої країни оптимальним варіантом для успішної реалізації прав національних меншин на державному рівні є передусім надання автономії етнічним меншинам у національно-культурній сфері, державна допомога розвитку культур, діяльності національних громадських об'єднань [5, с. 463–464].

За нинішніх реальних умов, що склалися в Україні, оптимальним варіантом успішного розвитку та реалізації прав іноетнічного населення також став шлях надання автономії національним меншинам у національно-культурних питаннях.

Відтак, міжнародне право категорично відмовляє меншинам у праві на самовизначення; ефективне конституційно-правове забезпечення прав національних меншин можливе лише за умови, коли їх статус надається лише громадянам держави, в якій вони проживають; специфічні права національних меншин (тобто права, відмінні від прав більшості інших громадян) – це їх права у тих сферах, де вони проявляють себе як особлива етнічна група (збереження ідентичності, традицій, мови, культурної спадщини).

Подальша логіка дослідження присвячена аналізу законодавчої бази регулювання процесів в етнонаціональній сфері українського суспільства.

У Зверненні Верховної Ради України до парламентів і народів світу, прийнятого Верховною Радою України 5 грудня 1991 р., також повідомлялось про здійснення віковічних мрії та прагнення одного з найчисленніших народів Європи відродити свою неодноразово руйновану державність, гарантувались всім народам, національним групам, громадянам, що проживають на її території, рівні політичні, громадянські, економічні, соціальні та культурні права, свобода релігійних переконань [6].

Відповідно до Декларації прав національностей України, прийнятої Верховною Радою України 1 листопада 1991 р., яка фактично зафіксувала поліетнічний склад населення країни, держава гарантувала титульному етносу і національним меншинам рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права, право обиратись до органів державної влади на рівних умовах, право на національно-адміністративні одиниці у місцях традиційного розселення і на вільне користування національними мовами у всіх сферах громадського життя. Крім того, в етнічно змішаних регіонах мова більшості населення могла функціонувати на одному рівні з державною мовою. Держава гарантувала кожній національності вільне виявлення самобутності, право на освіту, на асоціації, на вільні контакти з історичною батьківщиною тощо [7].

Серед переліку законів України щодо захисту прав національних меншин зазначено наступні: «Про мови в Українській РСР» [8], «Про звернення громадян» [9], «Про місцеве самоврядування в Україні» [10], «Про судоустрій України», «Про кінематографію» [11], «Про національні меншини в Україні» [12], «Про засади державної мовної політики» [13].

На початку квітня 2013 р. Верховною радою України був зареєстрований законопроект під № 2601 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» представниками ВО «Свобода», який зобов'язує політиків, державних службовців, суспільних діячів і представників ЗМІ обов'язково спілкуватися виключно українською мовою. Порушникам загрожує від трьох до семи років позбавлення волі.

Базовим правовим документом в етнополітичній сфері Української держави став Закон «Про національні меншини в Україні» [12]. Він, фактично, визначив основоположні принципи етнонаціональної політики в Україні: нерозривність прав людини і прав національності, рівність політичних, соціальних економічних і культурних прав і свобод громадян республіки незалежно від їх національного (етнічного) походження, в тому числі права на державний захист, єдність прав осіб, що належать до національних меншин, з їх громадянськими обов'язками, правову заборону і судове покарання будь-якого прямого і непрямого обмеження прав і свобод за національною ознакою.

У статті 3 закону вперше в українському законодавстві дається визначення терміну «національна меншина». Так, до національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою.

Статті 9 та 14 гарантують політичні та інші права громадян, які належать до національних меншин. Зокрема, у статті 9 вказано: громадяни України, які належать до національних меншин, мають право відповідно обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади до органів законодавчої,

виконавчої, судової влади, місцевого і регіонального самоврядування, в армії, на підприємствах, в установах і організаціях.

Правове забезпечення державної етнополітики стосовно захисту національних меншин у нашій державі знайшло своє закріплення і в Конституції України [14]. У преамбулі зазначається, що Верховна Рада України приймає Конституцію від імені українського народу. Формулювання «український народ» є основоположною категорією конституційного права України, що тлумачиться як сукупність громадян України всіх національностей. Громадянин України незалежно від його національності являється суб'єктом конституційного права країни, і як зазначено у пункті 3 частини 1 ст. 92 Конституції, питання регламентації прав корінних народів і національних меншин підлягає визначенню виключно законами України, що позбавляє можливості свавілля будь-якої гілки влади або посадової особи.

Визначальною, з точки зору напряму державної політики стосовно національних меншин, є стаття 11, яка фіксує ставлення України як держави до вирішення проблем подальшого розвитку взаємин багатонаціонального складу її населення. В ній конституційно закріплено, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Тобто з'являється вже тріада: українська нація, яка за визначенням збігається з етнічним змістом, корінні народи й національні меншини, що в сукупності і є Українським народом.

Статтю 37 Конституції України забороняється утворення й діяльність політичних партій і громадських організацій, програмні цілі або дії яких, спрямовані на пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини. Аналогічні положення містяться у статті 4 Закону України «Про об'єднання громадян» [15] та у статті 4 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [16].

Приходимо до висновку, що система міжнародно-правових регуляторів гарантій та захисту прав національних меншин ґрунтується на таких загальновизнаних методологічних підходах: питання належності особи до національної меншини є питанням суто індивідуального вибору, який не має обмежуватися будь-якими додатковими критеріями; права національних меншин, які належать до їх правового статусу, є індивідуальними, а не колективними правами; права національних меншин є невід'ємною частиною загальної системи прав людини, громадянських прав і свобод у державах; права національних меншин є істотно відмінні від прав народів, у тому числі прав корінних народів.

Відтак, міжнародне право відмовляє етнічним, національним меншинам у праві на самовизначення; ефективне конституційно-правове забезпечення прав національних меншин можливе лише за умови, коли їх статус надається лише громадянам держави, в якій вони проживають; специфічні права національних меншин (тобто права, відмінні від прав більшості інших громадян) – це їх права у тих сферах, де вони проявляють себе як особлива етнічна група (збереження ідентичності, традицій, мови, культурної спадщини).

Україна, як суб'єкт міжнародного права і рівноправний учасник міжнародного спілкування, ратифікувала переважну більшість конвенцій та угод у галузі захисту прав людини.

Важливою проблемою в законодавчому регулюванні етнонаціональної сфери українського суспільства є безоглядне намагання відповідати правовим стандартам ЄС. При цьому Україна не є членом співдружності європейських країн і перспективи членства для неї досить примарні. Це створює деякі колізії у вітчизняному законодавчому полі, яке стосується впровадження державної політики і ґрунтується на розумінні проблем в етнонаціональній сфері українського суспільства, певних понять і категорій. Наприклад, термін «національна меншина» гармонійно функціонує в рамках ЄС, бо ця організація дійсно є союзом націй, який опікується правами не домінуючих етнічних спільнот. Для України цей термін неприйнятний з огляду на її унітарність, суто етнічний характер становлення державності та намагання побудувати єдину українську політичну націю.

Більш прийнятним було б використання термінів етнічні групи щодо українців та всіх нетитульних етносів. Використання терміну «корінний народ» або «автохтонний народ» теж може викликати суперечки щодо тих же кримських татар або караїмів, які по суті є «уламками» інших більших спільнот у минулому. Подібне стосується функціонування мов. В країнах ЄС мовна політика впроваджується в умовах, відмінних від вітчизняних: захистом користуються мови, які дійсно далекі від домінування в країнах-членах. В Україні, навпаки, всілякої підтримки потребує мова титульної нації і намагання підвести політику ЄС в цьому питанні до реалій сьогодення тільки піддасть ще більшій дискримінації українську мову.

Отже, просте копіювання досвіду та законодавства країн ЄС в національному питанні не є прийнятним шляхом для впровадження етнонаціональної політики в Україні, яка має свої відмінні особливості. Вітчизняна законодавча база в цьому відношенні потребує суттєвої модернізації на основі поєднання волі й спільного бачення майбутнього представниками різних груп політико-управлінських еліт країни.

Об'єктивна реальність поліетнізму в Україні зумовлює потребу критично-конструктивного застосування в Україні різноманітних підходів до управлін-

ня міжетнічними відносинами, завдяки яким європейські держави з урахуванням різноманітних і відмінних своїх конституційних систем досягли позитивних результатів. Зокрема, це: консультативні й директивні органи, в яких представлені національні меншини безпосередньо в галузях освіти, культури та релігії; виборні органи та асамблеї у справах національних меншин; місцеві та автономні органи управління, а також автономії на територіальній основі, в тому числі існування консультативних, законодавчих і виконавчих органів, що обираються на основі вільних і періодичних виборів; самоврядування національних меншин у тих аспектах, які стосуються її самобутності за умов, коли автономія на територіальній основі відсутня; двосторонні або багатосторонні угоди та інші домовленості щодо національних меншин; надання особам, які належать до національних меншин, доступу до відповідних видів і рівнів навчання рідною мовою; створення державних дослідницьких установ з метою удосконалення законодавства й поширення інформації щодо їх недискримінації; постійних змішаних комісій з метою підтримання діалогу між відповідними прикордонними районами. Застосування зазначених універсальних підходів у поєднанні зі специфікою етнонаціонального моделювання розвитку державотворення повинно сприяти гармонізації взаємовідносин українського титульного етносу і національних меншин.

Висновки. На підставі дослідження нормативно-правових засад чинної етнонаціональної моделі державотворення – титульного етносу і національних меншин – приходимо до висновку, що усі громадяни України користуються захистом держави на рівних підставах. При забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин, держава виходить з того, що вони є невід'ємною частиною загальноновизнаних прав людини. Пропонується для забезпечення реалізації положень Конституції України та відпрацювання механізмів реалізації названих вище нормативних актів прийняття цілого пакету законів, які б врегулювали не тільки питання статусу національних меншин, але й української нації як титульної, зокрема, преамбули, статей 10, 11 та 12 Конституції України, які на сьогодні реалізовані в законодавчих актах України лише фрагментарно. Для цього слід вирішити питання щодо систематизації і кодифікації законодавства України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заключениеный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (Хельсинки, 1 августа 1975 года). URL: www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055 (дата звернення: 15.09.2019).
2. Итоговый документ Венской встречи 1986 года представителей государств – участников Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе, состоявшейся

на основе положений Заключительного акта, относящихся к дальнейшим шагам после совещания. URL: <https://www.osce.org/tu/mc/40885?download=true> (дата обращения: 15.09.2019).

3. Документ Копенгагенської наради з питань людського виміру НБСЄ. *Права людини в Україні*: Інформаційно-аналіт. бюлетень Українсько-Американського Бюро захисту прав людини. Вип. 21. Права меншин. Київ: Політиздат, 1998. С. 235–253.
4. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин Страсбург, 5 листопада 1992 року. URL: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_014 (дата звернення: 15.09.2019).
5. Політологічний енциклопедичний словник / уклад. [Л. М. Герасіна, В.Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
6. Звернення Верховної Ради України до парламентів і народів світу : прийнято Верховною Радою України 05 грудня 1991 р. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1927-12 (дата звернення: 15.09.2019).
7. Декларація прав національностей України: [прийнята Верховною Радою України 1 листопада 1991 р.]. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1771-12 (дата звернення: 15.09.2019).
8. Про мови в Українській РСР : Закон УРСР від 28 жовтня 1989 р. № 8312-XI. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=8312-11 (дата звернення: 15.09.2019).
9. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0 (дата звернення: 15.09.2019).
10. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0 (дата звернення: 15.09.2019).
11. Про кінематографію : Закон України від 13 січня 1998 р. № 9/98-ВР. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=9%2F98-%E2%F0 (дата звернення: 15.09.2019).
12. Про національні меншини в Україні : Закон України від 25 червня 1992 р. № 2494-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2494-12> (дата звернення: 15.09.2019).
13. Про засади державної мовної політики : Закон України від 3 лип. 2012 р. № 5029-VI. URL: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ (дата звернення: 15.09.2019).
14. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Київ: Феміна, 1996. 64 с.
15. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2460-XII. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2460-12 (дата звернення: 15.09.2019).
16. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-XII. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=987-12 (дата звернення: 15.09.2019).

REFERENCES

1. Zakljuchitel'nyj akt Soveshhanija po bezopasnosti i sotrudnichestvu v Evrope (Hel'sinki, 1 avgusta 1975 goda). URL: www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055 [in Russian].
2. Itogovyj dokument Venskoj vstrechi 1986 goda predstavitelej gosudarstv – uchastnikov Soveshhanija po bezopasnosti i sotrudnichestvu v Evrope, sostojavshejsja na osnove polozhenij Zakljuchitel'nogo akta, odnosjashhihsja k dal'nejshim shagam posle soveshhanija. URL: <https://www.osce.org/ru/mc/40885?download=true> [in Russian].
3. Dokument Kopenhahenskoj narady z pytan ljudskoho vymiru NBSIe (1998). *Prava liudyny v Ukraini*: Informatsiino-analit. biuleten Ukrainsko-Amerykanskohe Biuro zakhystu prav liudyny. Issue 21. Prava menshyn. Kyiv: Polityzdat, 235–253 [in Ukrainian].
4. Yevropeiska khartiia rehionalnykh mov abo mov menshyn Strasburh, 5 lystopada 1992 roku. URL: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_014 [in Ukrainian].
5. Trebin, M.P. (Ed.) (2015). *Politolohichni entsiklopedychni slovnyk / uklad. [L.M. Herasina, V.L. Pohribna, I.O. Polishchuk ta in.]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
6. Zvernennia Verkhovnoi Rady Ukrainy do parlamentiv i narodiv svitu : pryiniato Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy 05 hrudnia 1991 r. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1927-12 [in Ukrainian].
7. Deklaratsiia prav natsionalnosti Ukrainy : [pryiniato Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy 1 lystopada 1991 r.]. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1771-12 [in Ukrainian].
8. Pro movy v Ukrainskii RSR : Zakon URSS vid 28 zhovtnia 1989 r. № 8312-XI. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=8312-11 [in Ukrainian].
9. Pro zvernennia hromadian: Zakon Ukrainy vid 02 zhovtnia 1996 r. № 393/96-VR. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0 [in Ukrainian].
10. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 21 travnia 1997 r. № 280/97-VR. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=280%2F97-%E2%F0 [in Ukrainian].
11. Pro kinematohrafiu : Zakon Ukrainy vid 13 sichnia 1998 r. № 9/98-VR. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=9%2F98-%E2%F0 [in Ukrainian].
12. Pro natsionalni menshyny v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 25 chervnia 1992 r. № 2494-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2494-12> [in Ukrainian].
13. Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky : Zakon Ukrainy vid 3 lyp. 2012 r. №5029-VI. URL: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ [in Ukrainian].
14. Konstytutsiia Ukrainy (1996): pryiniata na p'iatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r. Kyiv: Femina [in Ukrainian].

15. Pro ob'iednannia hromadian: Zakon Ukrainy vid 16 chervnia 1992 r. № 2460-XII. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2460-12 [in Ukrainian].
16. Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii: Zakon Ukrainy vid 23 kvitnia 1991 r. № 987-XII. URL: www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=987-12 [in Ukrainian].

Глотов Борис Борисович, доктор философских наук, профессор, профессор кафедры права и европейской интеграции Днепропетровского регионального института государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, Украина

Козловец Николай Адамович, доктор философских наук, профессор, профессор кафедры философии и политологии Житомирского государственного университета имени Ивана Франко, Украина

ЕВРОПЕЙСКИЙ ОПЫТ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭТНОНАЦИОНАЛЬНОЙ СФЕРОЙ И ОСОБЕННОСТИ ЕГО ИМПЛЕМЕНТАЦИИ В УКРАИНЕ

Рассматривается европейский опыт защиты прав национальных меньшинств и его воплощение в украинском законодательстве как основание для этнонационального моделирования развития Украины. Подчеркивается, что европейское право отказывает этническим, национальным меньшинствам в праве на самоопределение; эффективное правовое обеспечение прав национальных меньшинств возможно лишь при условии, что их статус предоставляется только гражданам государства, в котором они проживают; специфические права национальных меньшинств (то есть права, отличные от прав большинства других граждан) - это их права в тех сферах, где они проявляют себя как особая этническая группа (сохранение идентичности, традиций, языка, культурного наследия).

Ключевые слова: политическая нация, национальное меньшинство, этническое меньшинство, этнонациональная сфера, этнополитика.

Hlotov Boris Borisovich, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor of the Department of Law and European Integration, Dnipropetrovsk regional institute of public administration of the National academy of public administration under the office of the President of Ukraine, Ukraine

Kozlovets Mykola Adamovich, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor of the Department of Philosophy and Political Science, Ivan Franko Zhytomyr State University, Ukraine.

EUROPEAN REGULATORY AND LEGISLATIVE PRINCIPLES OF THE STATE AND ADMINISTRATIVE CONTROL OF THE ETHNIC AND NATIONAL SPHERE AND THEIR IMPLEMENTATION IN UKRAINIAN LEGISLATION

Problem setting. *The legal framework for regulating the ethnic and national sphere determines the influence of state authorities on the current ethnic and national model of interaction between the titular Ukrainian ethnic group and national minorities. An objective factor in the ethnic and national modeling of Ukraine's development is the Ukrainian political nation, whose potential readiness for state-national self-determination is determined by the level of national and regional identity, whose research is extremely in demand in modern science, which begins with the state and determines how it affects poly-ethnic society.*

Recent research and publications analysis. *In the context of the topic under study, the fundamental works of domestic and foreign scholars were used to substantiate the idea of the ethnic core of the nation (A. D. Smith), which constitutes the 'foundation' of any ethnic and national model of the state; such ethno-national models are defined: "parallel segmentation" (J. Rothschild), "clan democracy" (O. Kucherenko, O. Lisnichuk), "crossed grid", which is transformed into "mosaic concept" (S. P. Huntington), "universal democracy" (A. Lijphart), the "cosmopolitan" model of democracy (D. Held), "racial democracy" (P. Mancini), as well as the works of P. Van den Berg, O. Kartunov, O. Kryukov, O. Kucherenko, O. Mayborody, Y. Rimarenko, L. Shklyar and others. In the scientific works of A. Andreev, A. Royce, Y. Bromley, M. Weber, G. Nodi, K. Popper, A. Smith, E. Jan, and others. main stages of ethnic and national development of states are analyzed.*

Paper objective. *The author of the article considers the European experience on protecting national minorities' rights and possibility of its application in the Ukrainian legislation and sees it as a basis for the ethnic and national modeling of Ukraine development.*

Paper main body. *Author emphasizes that the European Legislation does not ensure the right to self-determination to ethnic and national minorities. Therefore, effective Constitutional and legal security for the national minorities is provided only in case of their getting the citizenship of the country they live in. Besides, their rights do not exceed the range of rights enjoying by all the citizens of the country they reside and the peculiarities of certain ethnic groups (their needs to preserve national identity, traditions, language, cultural heritage etc.) are not reflected in the legislation of the country of their residence.*

As a subject of the International Law and the equal participant of international communication, Ukraine ratified the majority of conventions and agreements in the field of human rights protection.

The crucial issue of Ukrainian society in the legislative adjustment of ethnic and national sphere is its endeavor to respond to the European legal standards. To use the terms "ethnic groups" would be more adequate for both the genuine Ukrainians and the untitled ethnic groups. Application of the terms "native people" or "autochthonal people" could be disputable as for Tatars or Caraims, who are in fact the "pieces" of some other large

communities lived in the past. The same situation is in the issue of language functioning. The EU countries' language policy is carried out in the conditions, which differ from the Ukrainian ones: non-dominant languages in the EU community enjoy protection rights. On the contrary, in Ukraine the language of the titled nation needs every possible support. In this respect, nowadays every attempt to approach the issue of peculiarity of language policy in Ukraine can be criticized by the EU community, which may cause Ukrainian language discrimination.

The refore, just imitating both EU experience and EU legislation in the national issue is not acceptable for development of ethnic and national policy in Ukraine, where there are certain peculiarities.

Objective reality of polyethnizm existence in Ukraine as well as some specific national conditions require critical and constructive application of various approaches to interethnic relationships regulation in which EU countries have already been a success. And in Particular, we mean consultative and authority bodies, where national minorities are represented, especially in education, cultural and religious organizations; legislative and executive bodies (formed in the result of free and equal elections); self-government of national minorities as for their authenticity in conditions when territorial autonomy is not provided; bi-lateral and multi-lateral agreements regarding national minorities; ensuring the right of national minorities representatives to be educated on different educational levels in their native language; to create state research centers to improve legislation and spreading information as for their non-discrimination; creation of permanent boards to be in touch with the appropriate border-line areas. Application of all-round approaches mentioned above in conjunction with the peculiarities of ethnic and national modeling of state development must favor harmonization of relationships between the Ukrainian title ethnoses and national minorities.

Conclusions of the research. *The research on regulatory and juridical principles of the valid ethnic and national state building model (title ethnoses and national minorities) gives grounds to conclude that all the citizens of Ukraine are equally protected by the state. As for the assuring the human rights of national minorities representatives, the state bases on the fact that this law is an integral part of the generally acknowledged Law on human rights. For the Constitution of Ukraine stipulations' realization and establishing the procedures of implementation of the abovementioned regulatory Acts, the author proposes to adopt the set of laws, which would regulate not only the status of national minorities, but also the status of the Ukrainian nation as a title nation. In particular, we mean preambles to the Articles 10, 11, 12 of the Constitution of Ukraine, which are fragmentarily accomplished now in the legislative Acts. In order to achieve it, we need to systematize and make codification of the Ukrainian legislation.*

Keywords: *political nation, national minority, ethnic minority, ethnic and national sphere, ethnic politics.*

